

MÃY SUY NGHĨ VỀ Nhà văn HỒ BIỂU CHÁNH

NGUYỄN VĂN Y

Từ những năm đầu thế kỷ 20, trải qua hơn nửa thế kỷ, cho đến nay, tiểu thuyết của Hồ Biểu Chánh vẫn còn “ăn khách”, trong khi nhiều tác phẩm của một số không ít nhà văn nổi tiếng cùng thời với ông hầu như đã bị đẩy lùi vào quá khứ, khó có thể tìm được một số độc giả đông đảo lâu dài như ông. Với số lượng tiểu thuyết quá dồi dào, Hồ Biểu Chánh là một trong những tiểu thuyết gia nổi tiếng hàng đầu ở miền Nam mà tác phẩm từng được phổ biến rộng rãi, trở thành món ăn tinh thần quen thuộc của đa số quần chúng trên vùng đất phương Nam tổ quốc.

Người ta tha hồ chỉ trích lập trường chính trị của “ông quan” Hồ Văn Trung, nhưng không ai có thể xóa mờ tên tuổi “nhà văn” Hồ Biểu Chánh trong lòng người đọc cũng như trong lịch sử Việt Nam thời cận đại. Hồ Biểu Chánh phải đâu là trường hợp duy nhất trong quá khứ văn học nước nhà! Một Nguyễn Du với lập trường chính trị không mấy tốt đẹp, ăn lộc nhà Lê rồi khuất thân phò nhà Nguyễn, chống lại cuộc khởi nghĩa Tây Sơn, vậy mà kiệt tác *Truyện Kiều* của ông xưa nay vẫn được nhen dlan đề cao hết mức. Một Xuân Diệu từng làm nhơn viên sở Quan thuế thời Pháp thuộc, vậy mà đương thời những bài thơ đầy tính chất lãng mạn trữ tình của ông không hề bị ai xóa bỏ vì lý do ông làm việc cho chính quyền thực dân. Xưa nay còn biết bao trường hợp na ná như thế. Vậy, nếu chỉ vì làm quan thời thực dân cai trị mà mọi công trình trứ tác của Hồ Biểu Chánh đều phải “thủ tiêu”, đồng hóa triệt để con người làm chính trị với con người làm văn hóa, phải chăng đó là trường hợp ngoại lệ, thiếu công bình với một người cầm bút có ý hướng dùng văn chương cải thiện con người như Hồ Biểu Chánh?

Hiện nay, tại thành phố đông dân nhất ở miền Nam, có một con đường còn mang tên Hồ Biểu Chánh, trong khi nhiều tên đường khác đã bị thay đổi. Điều đó phải chăng có ý nghĩa mặc nhiên xác nhận giá trị phần đóng góp của ông vào gia tài văn học nước nhà?

Bản thân chúng tôi nhận thấy có biết bao người từng là độc giả trung thành của nhà văn Hồ Biểu Chánh mà nào họ có phản lại quê hương, không ít lớp nhà văn sau từng xả thân vì nước mà vẫn chân thành thú nhận mình đã học tập nghề viết văn nhờ đọc các sáng tác của tiểu thuyết gia Hồ Biểu Chánh. Chúng tôi thật ngạc nhiên vô cùng khi đọc thấy có người đề nghị chối bỏ cái di sản văn học khá dồi dào, đặc sắc của Hồ Biểu Chánh, chỉ vì ông là một công chức cao cấp thời Pháp thuộc!

Điều ấy đúng hay sai, nghĩ như vậy có hẹp hòi và cực đoan hay không, ở đây chúng tôi không muốn dài dòng tranh luận. Xin dành quyền phê phán cho độc giả.

Vấn đề chúng tôi muốn đặt ra là do đâu mà tiểu thuyết của Hồ Biểu Chánh còn đứng vững được trải qua quãng thời gian dài gần hai phần ba thế kỷ. Tại sao người đọc hiện nay, nhất là quần chúng nông thôn, vẫn còn thường thức say mê một số truyện của ông viết, dù văn chương của ông thuộc vào loại “xưa” rồi?

Thường người ta chê văn ông quá chất phác, trơn tuột nhờ lời nói hay kể lể dài dòng, thiếu trau chuốt, súc tích. Chúng tôi nghĩ đó là một đặc tính thường có của văn chương Nam bộ hồi đầu thế kỷ 20, và Hồ Biểu Chánh đã cố ý viết cách

thiệt thà tự nhiên theo ngôn ngữ đại chúng. Nhưng nào có phải vì vậy mà truyện của ông trở nên vô vị, không gây hứng thú cho người đọc đâu. Đọc văn Hồ Biểu Chánh, ta có cảm tưởng như nghe ông già bà cả ở thôn quê kể lại những điều hằng xảy ra trong cuộc đời thực tế, chủ ý truyền bá kinh nghiệm sống cho mọi người, để khuyến thiện trừng ác, bằng giọng nói từ tốn thật thà, không một chút khoa trương giả dối. Những tình, những cảnh, những con người cùng bao nhiêu sự việc trong tiểu thuyết của ông phần lớn rất gần gũi quen thuộc với quần chúng, giúp người đọc hình dung lại cả một bối cảnh sinh hoạt đầy hiện thực sống động mà dường như chính mình mắt thấy tai nghe hoặc từng đóng một vai tham dự. Cho nên, dù văn của Hồ Biểu Chánh có xưa, có lỗi thời, có nôm na, truyện của ông vẫn cứ còn là những bức tranh “truyền thần” khá chính xác về xã hội miền Nam trong một giai đoạn lịch sử đã qua. Có lẽ chỉ khi nào dĩ vãng chẳng còn liên quan đến hiện tại, con người hôm nay không cần nhìn lại quá khứ dân tộc, tiểu thuyết của Hồ Biểu Chánh mới thật sự không tìm ra người đọc và mới đáng không cho phổ biến.

Theo thiên ý, phần lớn tiểu thuyết của Hồ Biểu Chánh chưa bị người đọc chán bỏ chính vì tác phẩm của ông còn đủ sức gây xúc động trong lòng người và đưa tâm hồn người ta hướng thượng. Bất kỳ một tác phẩm văn học nào mà khi đọc nó người ta còn bị xúc động, còn rung cảm theo từng sự việc do nhà văn miêu tả, và khi đọc xong rồi, tâm hồn người ta có phần bị cảm hóa hướng về chân-thiện-mỹ, lánh xa những tội ác thấp hèn, thì tác phẩm ấy đáng gọi là “lành mạnh”, có giá trị góp phần xây dựng con người không nhiều thì ít. Đa số tiểu thuyết của Hồ Biểu Chánh hầu như đã hội đủ hai điều chánh yếu ấy, cho nên dù văn phong “cũ mèm”, kết cấu quá cổ điển, tác phẩm của ông vẫn thừa sức gây thích thú cho người đọc, không tác hại chút nào đến tâm hồn người xem.

Thời gian ngày càng xác định giá trị đích thật các tác phẩm của Hồ Biểu Chánh, khiến không ai có thể nhân danh lẽ nầy lẽ nọ để phủ nhận công trình trứ tác của tiểu thuyết gia Hồ Biểu Chánh. Lý do thật đơn giản: Một vài cá nhân, trong quãng thời gian ngắn ngủi, có thể nhận định sai lầm giá trị một nhà văn; nhưng kinh qua thời gian lâu dài, tập thể quần chúng thường bao giờ cũng phán xét vô tư đối với các tác phẩm văn học. Chúng ta không nên dựa vào ý kiến chủ quan của riêng mình mà “đánh đổ” mọi sáng tác của một nhà văn đã từng được đa số nhơn dân ưa chuộng, trải qua gần hai phần ba thế kỷ thử thách như trường hợp Hồ Biểu Chánh.

Chúng tôi cho việc in lại các tác phẩm có giá trị nhân bản của Hồ Biểu Chánh hiện nay là cần thiết lắm. Làm như vậy, nào có phải đề cao “quan Đốc phủ” Hồ Văn Trung, mà là giúp cho thế hệ hôm nay được thưởng thức văn chương “lành mạnh” của một nhà văn tiêu biểu ở một miền đất nước, và nhờ đó thêm hiểu quá khứ văn học của dân tộc. Mấy mươi năm về trước, khi viết bộ Nhà văn hiện đại, nhà văn Vũ Ngọc Phan chỉ đọc vài ba quyển trong tổng số trên 60 bộ tiểu thuyết của Hồ Biểu Chánh, khiến nhà văn Dương Tử Giang phải lên tiếng than phiền trong một bài báo. Sau họ Vũ, ta vẫn còn thấy một số nhà văn nghiên cứu văn học cũng chưa đọc được phân nửa số tiểu thuyết của Hồ Biểu Chánh, vì không tìm ra sách để xem. Chưa đọc tương đối đầy đủ tiểu thuyết của Hồ Biểu Chánh mà vội phê phán toàn bộ sự nghiệp trứ tác của ông, phải chăng là làm việc “rờ voi”, là một sự thiếu sót trong công tác phê bình văn học. Vì vậy, cho ấn hành lại các tác phẩm của Hồ Biểu Chánh là vừa đáp ứng nhu cầu ưa thích văn chương Nam bộ của đa số quần chúng, vừa giúp cho giới nghiên cứu

văn học có tài liệu tham khảo khi cần đến. Gãy lại không có lý do nào thật chính đáng đến nỗi phải ngăn cấm việc tái bản tiểu thuyết của Hồ Biểu Chánh cả!

Nghĩ sao viết vậy, có thể bị mang tiếng là “điếc không sợ súng”, chúng tôi thử bặc bạch vài ý kiến thô thiển của mình đối với Hồ Biểu Chánh, một nhà văn tiền bối mà thưở ấu thơ mình đã từng say mê tìm đọc các tác phẩm của người. Chúng tôi xin luôn sẵn sàng đón nghe những lời phủ chính của các bậc cao minh với lòng mong mỏi được hiểu biết thêm về văn học ở miền Nam nước Việt.

Cuối mùa hạ năm Mậu Thìn

Nguồn: Lời tựa „Tân Phong Nữ Sĩ, NXB Tiền Giang, 1988.